

INDIVIDU I COMUNITAT EN EL MÓN CONTEMPORANI: UNA DISCUSSIÓ PRIORITÀRIA

JOEL FELIU

Dept. de Psicologia Social Universitat Autònoma de Barcelona

soy otro cuando soy, los actos míos
son más míos si son también de todos,
para que pueda ser he de ser otro,
salir de mí, buscarme entre los otros,
los otros que no son si yo no existo,
los otros que me dan plena existencia,
no soy, no hay yo, siempre somos nosotros,

OCTAVIO PAZ

Tots tenim clar que les comunitats en què vivim (familiars, afectives, ciutadanes, tribals...) tenen una història; també que les persones tenim cadascuna la nostra història, però de vegades oblidem que la manera en què ens pensem, allò que anomenem la nostra subjectivitat, té també una història. En diferents èpoques i cultures les persones ens hem anat pensant de manera diferent: de vegades, per exemple quan se'ns ha considerat esclaus o de races inferiors, hem estat incapaços de pensar-nos com a persones; tot sovint, com quan ens hem considerat membres d'una determinada casta, gremi, feu o família, hem pogut pensar-nos com a membres d'una comunitat, de manera que no hem estat capaços d'imaginar-nos fora d'aquesta; la nova manera de pensar-nos, en el món de la globalització neoliberal, és en forma d'individus.

Tant és així, que per a poder entendre quins són els reptes a què s'enfronten les nostres comunitats actualment, el primer que cal fer és no oblidar que la recent irrupció del capitalisme en la història de la humanitat va venir acompanyada de l'aparició de l'individu autònom amb una força amb què no ho havia fet mai fins aleshores. Aquesta entrada històrica obrí tot un món de possibilitats al nou individu, que pogué desprendre's amb més facilitat dels rols que la comunitat li adscribia. Fins i tot a nivell psicològic quan la persona es començà a pensar a si mateixa com a individu (únic, original, especial...) la possibilitat de mantenir-se en un món comunitari va deixar de ser atractiva. Avui dia, el model de societat que la modernitat de consum ha inventat segueix impulsant la persona a desitjar excloure's de la comunitat voluntàriament, o si més

no a viure en comunitats nuclears, cada vegada més reduïdes, comunitats que no tinguin la força de coacció que tenien les antigues, que ens permetin desitjar i consumir lliurement. Això ha estat possible perquè les persones ja no es deuen a les seves comunitats, sinó a si mateixes i, tot i que seguim pertanyent a comunitats, quan aquestes no ens ajuden a aconseguir els nostres objectius personals, aleshores podem prescindir-ne; la comunitat és, de fet, optativa. Malauradament es dona el cas que l'individu és més vulnerable que la comunitat i per això no és pas casualitat que sigui el liberalisme, com a ideologia que vetlla per la preservació de l'individu i la consecució de les seves necessitats, la ideologia que acompanyi el capitalisme global.

Així doncs, la nostra circumstància històrica consisteix en el fet que en les societats contemporànies els individus ens concebem a nosaltres mateixos com a unitats separades i desvinculades ontològicament dels altres individus i de la societat. Però individu i societat són inextricables, l'individu no deixa de ser un producte concret i particular d'un moment històric determinat, no té una existència natural i autònoma. De fet, l'existència en el discurs i en la pràctica quotidianes d'un suposat individu autònom i separat de la societat, és sobretot una manera de dissimular les relacions de poder que construeixen aquests individus.

Per tot plegat l'ansiosa recerca del nostre veritable jo, tant aconsellada per l'exitosa literatura d'autoajuda, basada en un suposat autoconeixement independent del coneixement de les condicions de vida de les nostres comunitats de pertinença, només provoca el tancament reflexiu sobre un mateix; porta a deixar d'actuar sobre el nostre entorn; a deixar de comprometre'ns amb el canvi de les circumstàncies que ens han fet com som; comporta no adonar-nos en que són les circumstàncies socials i històriques les que han modelat la manera en què ens pensem; i, provoca que no ens adonem que són les nostres circumstàncies les que han de canviar primer per a poder canviar nosaltres, i no al revés com sovint es pensa.